

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨੀ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇ: ਵਰਤਮਾਨ ਦਸ਼ਾ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖਮੁਖੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ

ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਸਮਾਜਾਂ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਨੌਜਵਾਨੀ ਨਵੇਂ ਮਾਪਦੰਡ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਹੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵੀ ਵੱਡੇ ਬਦਲਾਅ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨੌਜਵਾਨੀ ਦੀ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸੋਚ, ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤੀਬਰ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਰਹੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ। ਇਸ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਸਮੀਖਿਆਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨੀ ਦੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸੋਚ ਕੀ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ, ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਰੁਝਾਨ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ? ਆਧੁਨਿਕਤਾ, ਮੀਡੀਆ, ਸਾਂਝੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਵੱਈਏ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ? ਰਵਾਇਤੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਕਾਰਨ ਉਹ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ? ਇਸ ਖੋਜ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਨਿਰੂਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਇਹ ਰੁਝਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਉੱਤੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛੱਡ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਖੋਜ ਦਾ ਮਕਸਦ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਲਈ ਸੁਧਾਰਯੋਗ ਮਾਡਲ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਸੁਝਾਅ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਚੇਰੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਇਨਸਾਨ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨ। ਇਉਂ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਦਿਆਂ, ਇਹ ਪੜਚੋਲ ਸਿਰਫ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਸਮਝ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਨੌਜਵਾਨੀ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਨੂੰ ਵੀ ਚਰਚਾ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਬਣਾਏਗੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਨੈਤਿਕ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਨਤੀਜੇ ਕੱਢੇ ਜਾ ਸਕਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰੰਭਿਕ ਸਮੱਗਰੀ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਹਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚੋਂ ਅੰਡਰ-ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਲਾਸਾਂ ਦੇ ਵੀਹ ਤੋਂ ਪੱਚੀ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਾਲੇ ਸੌ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦੋ-ਦੋ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇ ਸੰਬੰਧੀ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਨੁਕਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਸਕਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਚਾਏ ਸੰਵਾਦ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਤੇ

ਡਾ. ਰਾਜਵੰਤ ਕੌਰ ਪੰਜਾਬੀ
ਸਟੇਟ ਐਵਾਰਡੀ
ਮੁਖੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ,
ਪਟਿਆਲਾ
+91 8567886223

ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਮਾਪਿਆਂ, ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਕੇਂਦਰੀ ਮਹੱਤਤਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਧਿਐਨ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਾਗਰਿਕ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰ, ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਆਰੰਭਿਕ ਤੇ ਕਿਸ਼ੋਰ-ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੀ ਜੀਵਨ-ਯਾਤਰਾ ਵੇਲੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧ/ਰਿਸ਼ਤੇ, ਵਾਤਾਵਰਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਨਸਾਨੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵੱਲ ਜਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਏਕਤਾ, ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਸਦਭਾਵਨਾ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ, ਜੋ ਕਿ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਸੰਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਆ ਰਹੇ ਤੀਬਰ ਪਰਿਵਰਤਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਸ਼ਤਾ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਿਕ ਦਸ਼ਾ ਅਤੇ ਰੁਝਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰੁਝਾਨ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਭਵਿੱਖਤ ਸਮਾਜਿਕ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਿਤ ਦਿਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਅਤੇ ਨਵੀਨ ਰਿਸ਼ਤਾ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੀ ਘਾਤਤ 'ਚ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਸਮਾਜਿਕ, ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਕਾਰਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਜਨਮ-ਸਥਾਨ, ਪਰਿਵਾਰਕ ਪਿਛੋਕੜ, ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੰਸਕਾਰ, ਘਰੇਲੂ ਵਾਤਾਵਰਨ, ਸਥਾਨਕ ਸਮਾਜਕ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਬੋਲੀ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਿਕ ਅਧਿਐਨ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਚਪਨ ਦੌਰਾਨ ਦੇਖੇ ਜਾਂ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੇ ਘਟਨਾ-ਚੱਕਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਉੱਤੇ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕਿਸ਼ੋਰਾਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ, ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ,

ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਰੋਲ ਮਾਡਲ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਜਾਂ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਨੌਬੇਵਿਆਂ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਕ ਨੈਤਿਕ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਪਰਿਵਾਰਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਤੇ ਆਮ ਕਰਕੇ ਲਾਭ ਜਾਂ ਲੋੜ 'ਤੇ ਹੀ ਅਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ, ਨਿਭਾਓ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਉਤਸਰਗ ਯਾਨੀ ਆਪਣਾ ਸੁਖ, ਲਾਭ ਤਿਆਗ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਰੂਪਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਹੁਣ ਲਗਭਗ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰਕ ਇਕਾਈ ਦਾ ਵਿਘਟਨ, 'ਮਾਡਰਨ ਵੈਲਿਊਜ਼' ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਸਵਾਰਥੀ ਸੋਚ ਦਾ ਵਾਧਾ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਮੁੱਲਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਨੇ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਵੱਡਿਆਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਨਮਾਨ ਵੀ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਸਮਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਨੈਤਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਘਾਤਤ ਵਿੱਚ ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ, ਚਾਚਾ-ਚਾਚੀ, ਤਾਇਆ-ਤਾਈ, ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਦੇਸਤਾਂ-ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਕੇਂਦਰੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਆਧੁਨਿਕ ਯੁਗ ਵਿਚ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਇਹ ਰੁਝਾਨ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਗਿਆਨਵਾਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਕੇ ਬੱਚੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਾਂ ਆਲੋਚਨਾ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਉਲਟ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਰੁਝਾਨ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਨੈਤਿਕ ਮੁੱਲਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਸਮੂਹਿਕ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਵੀ ਖ਼ਰਾਬ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਆਧੁਨਿਕ ਯੁਗ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਨੌਕਰੀਸ਼ੁਦਾ ਮਾਪੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਦੂਰ ਆਰਥਿਕ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਸਥਾਨਾਂ ਉਤੇ ਵਸੋਬਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਦਬਾਵਾਂ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਗੁਣਵੱਤਾਪੂਰਨ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਧੀ-ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਮਨੋਰੰਜਨ ਜਾਂ ਰੁਝੇਵੇਂ ਲਈ ਮੋਬਾਈਲ-ਜੰਤਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਿਰਤੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਵਿੱਚ ਡਿਜੀਟਲ-ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਲਤ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਡਿਜੀਟਲ ਆਸਰੇ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਨਾਨਕਿਆਂ-ਦਾਦਕਿਆਂ ਦੇ ਲਾਡ-ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜੀਵਨ-ਅਨੁਭਵ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿੱਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਬਚਪਨ-ਅਵਸਥਾ ਦੌਰਾਨ ਮਾਤਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸਨੇਹਮਈ ਸਾਥ ਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ-ਉਸਾਰੀ-ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਵਰਤਮਾਨ ਮਸ਼ੀਨੀ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਮਾਤਾ ਤੇ ਪਿਤਾ ਦੇਵੇਂ ਨੈਕਰੀਸ਼ੁਦਾ ਹਨ, ਉਥੇ ਮਾਂ ਦੀ ਰਵਾਇਤੀ ਭੂਮਿਕਾ ਖੰਡਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਿਤਾ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਤਰ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਹ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਤੱਥ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਸੇਚ, ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਜੀਵਨ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਦੇ ਮੂਲ ਤੱਤ ਵਜੋਂ, ਸੰਤਾਨ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰ ਰੂਪਾਂਤ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮਾਪੇ, ਔਲਾਦ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮੂਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਅਕਸਰ ਧੀ-ਪੁੱਤ ਸਾਹਮਣੇ ਉਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਖੁਦ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, 'ਮਨ ਨਕਰਦਮ, ਸੁਮਾ ਹਜ਼ਰ ਬਹੁਨੇਦ' (ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਕਰਿਉ)। ਜੇਕਰ ਬਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿਹਾਰਕ ਰਵੱਈਏ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਸਕੂਲ ਜਾ ਰਹੇ ਬੱਚੇ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਬਹਾਨੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਸਕੂਲ ਨਾ ਜਾਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਤਰਕਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਕਸਰ ਮਾਪੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਡ ਜਾਂ ਦਇਆ ਕਰਕੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਛੁੱਟੀ ਮਾਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਰਵੱਈਆ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਧੀ-ਪੁੱਤ ਦੀ ਨਿਯਮਿਤਤਾ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਦੀ ਗ਼ੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਖਿਰਕਾਰ ਉਸ ਦਾ ਸਕੂਲ ਨਾ ਜਾਣਾ ਘਰੇਲੂ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਸਕੂਲੀ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਨਸਿਕ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਚੁਣੌਤੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ? ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਪਛਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਯੋਗ ਰੂਪ

ਵਿੱਚ ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਲੱਭਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖਿਆ-ਯਾਤਰਾ ਵਿਚ ਬਗ਼ੈਰ ਕਿਸੇ ਵਿਘਨ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕੇ। "ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਇਕ ਕਠਿਨ ਤਪੱਸਿਆ ਹੈ, ਪਵਿੱਤਰ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣਾ ਪੇਸ਼ਾ ਇਕ ਵਿਗਿਆਨ ਹੈ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਪੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸੁਚੱਜਾ ਪਾਲਣ ਪੋਸ਼ਣ ਹਰ ਇਕ ਨਰ-ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਖੂਬਸੂਰਤ, ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।"¹ ਅਰਥਾਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸੰਤੁਲਿਤ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਦੀ ਤਮੀਜ਼ ਸਿਖਾਉਣ ਹਿਤ ਮੁਢਲੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਖ਼ੁਦ ਸੰਤੁਲਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਨੈਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਉੱਤੇ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਧੁਨਿਕ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਨੈਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਉੱਤੇ ਅਨੇਕ ਕਾਰਕਾਂ ਨੇ ਗੰਭੀਰ ਅਸਰ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਮਾਪਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਓਵਰ ਤੇ ਅੰਡਰ ਪੇਰੈਂਟਿੰਗ (ਪਰਵਰਿਸ਼ ਦੀ ਅਤਿ), ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਵੱਧਦੀ ਪਹੁੰਚ, ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ, ਵਪਾਰਕ ਉਪਭੋਗੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ (ਵਿਸ਼ਾਲ ਖ਼ਰੀਦਦਾਰੀ ਕੇਂਦਰ, ਵਿਕੇਲਿਤਰੇ ਮਹਿੰਗੇ ਉਤਪਾਦ (ਬਰੈਂਡਡ ਉਤਪਾਦ), ਪਰਵਾਸ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆਦਿ ਉਹ ਤੱਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੈਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਆਚਰਨ ਅਤੇ ਸੋਚ ਵਿਚ ਨਿਘਾਰ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਪਾੜ੍ਹੇ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਉਸਾਰੂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰੀ, ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ, ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਵਰਤੋਂ, ਆਧੁਨਿਕ ਗੀਤ-ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਵੱਲ ਵਧਦੇ ਰੁਝਾਨ ਨੇ ਵੀ ਨੈਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਨਾਗਵਲ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ-ਨੇਮ, ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ, ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਅਜੋਕੇ ਮਨੋਰੰਜਨੀ ਮਾਧਿਅਮ ਆਦਿ ਤੱਤ ਮਿਲ ਕੇ ਮਾਨਵੀ ਸੰਬੰਧ ਬਣਾਉਣ, ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਸੋਚ-ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਉਲੇਖਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਨੈਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਅਜਿਹੀ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਸਥਾਪਿਤ ਨੈਤਿਕ-ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਵੱਲ ਤਵੱਜੋ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਦੇਸ਼ਗੀਣ ਤੇ ਫੁਕਰਪੱਥੀ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਨੈਜਵਾਨ ਅਕਸਰ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੋ ਕੇ ਫਿਲਮੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਚਮਕ-ਧਮਕ ਨੂੰ ਹਕੀਕਤ ਪ੍ਰਵਾਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਸਤੀਆਂ ਦੀ ਅਸਲੀ

ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਮੂਹਿਕ ਰੁਝਾਨ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਸੱਚਾਈ ਨਾਲੋਂ ਨਾਤਾ ਤੋੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਪਨ-ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਵੱਲ ਮੋੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਧੁਨਿਕ ਲਾਲਨ-ਪਾਲਨ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਵਿੱਚ "ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਪੇਰੈਟਿੰਗ" ਜਾਂ "ਓਵਰ-ਪੇਰੈਟਿੰਗ" ਨੂੰ ਇੱਕ ਐਸਾ ਰਵੱਈਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਦੀ ਨਿੱਜੀ, ਵਿਦਿਅਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੇਰੀ-ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਾਪੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰ ਗਤੀਵਿਧੀ ਉੱਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਹੋ ਕੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੱਧਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਵਿਕਾਸੀ-ਯਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ-ਪੋਸ਼ਣਾ ਵਿੱਚ ਮਾਪੇ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਫ਼ਲ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਿੱਖਣ-ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਅਸਫ਼ਲਤਾਵਾਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ “ਡਿਗ ਡਿਗ ਕੇ ਹੀ ਸਵਾਰ ਹੋਈਦੈ” ਵਰਗੇ ਅਖਾਣ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਲਈ ਹਾਰ ਅਤੇ ਅਸਫ਼ਲਤਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਨੁਭਵ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਬਣਾਉਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੌਸਲਾ-ਅਫ਼ਜ਼ਾਈ ਕਰਕੇ ਅਸਫ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਵਜੋਂ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ ਵੀ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਨੈਤਿਕ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸਾਤਮਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਜਿੱਤ ਅਤੇ ਹਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸੰਪੂਰਨ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਮਹੱਤਤਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ :

ਗਿਰਤੇ ਹੈ ਸ਼ਹਿਸਵਾਰ ਹੀ ਮੈਦਾਨ-ਏ-ਜੰਗ ਮੇਂ

ਵੁਹ ਤਿਫਲ ਕਿਆ ਗਿਰੋਗੇ ਜੇ ਘੁਟਨੋਂ ਕੇ ਬਲ ਚਲੇ।

ਜਦੋਂ ਮਾਪੇ ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਦੀ ਹਰ ਕਾਰਵਾਈ, ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਗਤੀਵਿਧੀ ਉੱਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਨਿਯੰਤਰਨ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਕਾਸੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਉੱਤੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਧੀਆਂ-ਪੁੱਤਰਾਂ ਉੱਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਦਬਾਅ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਚਾਰ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਤੰਦਰੁਸਤੀ, ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਘਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਗਵਾਈ ਦੀ ਇਹ ਅਤਿ, ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵੰਚਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਅਜਿਹਾ ਲਾਲਨ-ਪਾਲਨ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਦਰਪੇਸ਼ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਮਰੱਥਾ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਮਾਪਿਆਂ ਵਲੋਂ ਸਹਿਯੋਗੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਤਾਨਾ ਵਿਵਹਾਰ ਅਪਣਾਉਣਾ, ਔਲਾਦ ਵਿੱਚ ਆਤਮ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਮਦਦਗਾਰ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਪਿਆਂ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤੇਰੀ-ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੀ ਥਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ-ਗ਼ਲਤ ਬਾਰੇ ਸਮਝਾਉਣਾ ਤੇ ਚੁਣੌਤੀ-ਭਰਪੂਰ ਮੌਕੇ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਖੁਦ ਲੈਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇਣਾ, ਸੰਤਾਨ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ-ਕੌਸ਼ਲ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਭੁੱਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਤਜਰਬਾ ਗਿਆਨ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਅਹੰਕਾਰ-ਰਹਿਤ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਅਮੁੱਲ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਭਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਔਲਾਦ ਨਿਰਣਾਤਮਕ ਯੋਗਤਾ, ਸੰਤੁਲਿਤ ਜੀਵਨ-ਵਿਚਰਨ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵਿੱਚ ਨਿਖਾਰ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਮਾਪੇ ਆਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕਮਤਰ-ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਧੀ-ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਾਨਸਿਕ, ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸਹਿਯੋਗ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ, ਤਾਂ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਇਹ ਤਰੀਕਾ "ਅਧੂਰੀ ਪਰਵਰਿਸ਼" ਜਾਂ "ਅੰਡਰ-ਪੈਰੈਂਟਿੰਗ" ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਪੱਧਰ ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਤੇ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਬਣਨ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਉੱਤੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਾਪੇ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮਦਦ ਜਾਂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਤਾਂ ਧੀ-ਪੁੱਤ

ਅਕਸਰ ਦੁਵਿਧਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਘਾਟ, ਸਹੀ-ਗਲਤ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਵਿਧੀ ਐਲਾਦ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬਦੇਹੀ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਸੰਬੰਧ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਾਪੇ ਸੰਤਾਨ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਨਹੀਂ ਰਚਾਉਂਦੇ, ਧੀ-ਪੁੱਤ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਜਾਂ ਬੌਧਿਕ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਜੀਵਨ-ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਐਲਾਦ ਵਿੱਚ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਤਣਾਅ ਤੇ ਗੁੰਮਰਾਹ ਹੋਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਲੋੜ ਉਭਾਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਉਮਰ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ-ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਕਰਨ। ਇਹ ਅਗਵਾਈ ਹੁਕਮਾਨਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਸਹਿਯੋਗਾਤਮਕ ਤੇ ਸੂਚਨਾਤਮਕ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਧੀ-ਪੁੱਤ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹਾਸਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਤਰਕਸੰਗਤ ਨਿਰਣੇ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਿਕਸਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੰਵਾਦੀ ਅਤੇ ਸਮਰਥਕ ਮਾਪੇ ਐਲਾਦ ਦੀ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਵੀ ਭਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਯਥਾਸੰਭਵ ਸਫ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮ-ਚੇਤਨਾ, ਜੀਵਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਬਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਵਰਤਮਾਨ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ 'ਤੇ ਬਿਤਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਰੁਝਾਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ, ਪਰਿਵਾਰਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਕਾਸ 'ਤੇ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਫੜੇ ਮੋਬਾਈਲ ਡਿਵਾਈਸ ਰਾਹੀਂ ਤੁਰੰਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੁਰੰਤ ਉਪਲਬਧ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਭਰਮ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗਿਆਨਵਾਨ, ਸਿਆਣੇ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਅਨਪੜ੍ਹ ਤੇ ਪਿਛੜੇ ਹੋਏ

ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਗ਼ੌਰਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਬਜ਼ੁਰਗ ਪੀੜ੍ਹੀ ਕੋਲ ਭਾਵੇਂ ਤਕਨੀਕੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਨੁਭਵ, ਸਹਿਜਤਾ, ਧੀਰਜ, ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਮਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟ ਸਮਝ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਨੈਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹਨ ਜੋ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਨੁਭਵਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਸਗੋਂ ਬਹੁਤੇ ਆਪਣੇ ਵਧੇਰੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਕਸਰ ਮਨੋਰੰਜਨ ਜਾਂ ਸਰਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਨਕਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਨੈਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਮੌਜੂਦਾ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਵੀ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਕੁਸ਼ਲਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜੀਵਨ-ਮੁੱਲਾਂ ਦੀ ਠੋਸ ਸਿੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਕੇ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਮੀਡੀਆ, ਪਰਿਵਾਰਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਅਤੇ ਨੈਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਆਚਰਨ ਵਿਚ ਆ ਰਹੇ ਬਦਲਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਹੋ ਸਕੇ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਸੰਤੁਲਿਤ, ਸੂਝਵਾਨ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਨੈਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵੱਲ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਆਧੁਨਿਕ ਬਾਜ਼ਾਰ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਦੌਰ ਵਿਚ ਨੈਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਬਦਲਾਓ 'ਤੇ ਖਪਤ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਪਸ਼ਟ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਉੱਚ-ਮੁੱਲ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਖ਼ਰੀਦ ਅਤੇ ਆਨਲਾਈਨ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਖ਼ਰੀਦ-ਓ-ਫ਼ਰੇਖ਼ਤ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣਾ ਆਮ ਰੁਝਾਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਨੈਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਪਰਿਵਾਰਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬੇਰੁਖ਼ੀ ਦੇ ਲੱਛਣ ਉਭਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਚਿੜਚਿੜੇਪਣ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਾਤਮਕ ਅਸਥਿਰਤਾ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕੇਵਲ ਨੈਜਵਾਨਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਇਸਦਾ ਅਸਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮੈਂਬਰਾਂ; ਜਿਵੇਂ ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ, ਨਾਨਾ-ਨਾਨੀ ਅਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕਲਾਪੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਰ-ਬਸਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਤਹਿਤ ਨੈਜਵਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਅਕਸਰ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪਵਿੱਤਰ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਅਣਡਿੱਠ ਹੋਣ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ-ਵਿਘਟਨ ਵੱਲ

ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਰੁਝਾਨ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹ ਸੰਬੰਧੀ ਫ਼ੈਸਲੇ ਲਾਭਕਾਰੀ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦਿਆਂ ਉਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ ਕੁੜੀ ਵਲੋਂ ਆਈਲੈਟਸ ਕਰਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਪੁਤਰੀ ਧਿਰ ਵਲੋਂ ਉਹਦੇ ਖਰਚੇ ਦਾ ਬੋਝ ਸਹਿਣਾ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਆਹੁਤਾ ਰਿਸ਼ਤੇ ਮੁੱਲ-ਅੰਕਣ ਵਾਲੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਵਿਦੇਸ਼ ਪਹੁੰਚਣ ਉਪਰੰਤ, ਅਨੇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੀ ਦਿਸ਼ਾ ਤੋਂ ਭਟਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਲਤ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਯੁਵਕ-ਯੁਵਤੀਆਂ ਲਿੰਗ-ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਧੰਧਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਸ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਅਸਰ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਇਹ ਮਤ ਉਭਰਿਆ ਕਿ ਮਾਪਿਆਂ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਸੰਸਕਾਰ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰੋਂ ਚੰਗੇ-ਮਾੜੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਰੋਕ-ਟੋਕ ਆਦਰਸ਼ਕ ਵਿਅਕਤੀ ਬਣਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਵਰਤਮਾਨ ਦੌਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਰੋਕ-ਟੋਕ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਦੂਰੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸਬੱਬ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂ ਨੌਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀ ਆਤਮ-ਕੋਟਿ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਮੂਲ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਾਣ ਦੇ ਸੂਚਕ ਹਨ, ਜੋ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਸਮਾਜਿਕ ਇਕਾਈਆਂ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ ਲਈ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। 15 ਅਕਤੂਬਰ 2018 ਦੇ ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਛਪੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਗਠਨ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚੋਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਨਸੰਖਿਆ ਅੰਦਰ ਬੇਚੈਨੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ।

ਵਰਤਮਾਨ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਸੰਵਾਦਕੁਸ਼ਲਤਾ, ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਕ ਰੁਝਾਨ ਅਤੇ ਨਵੀਨ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਰੁਝਾਨ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਸਮਾਂ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਵੈ-ਕੋਟਿ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਵਿਆਕੁਲ-ਬੋਧ ਵਾਲੀ ਮਨੋਵ੍ਰਿਤੀ ਵੱਲ ਦੌੜਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਹਿਤ ਉਹ ਇਹ ਮੰਨਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਸੰਬੰਧੀ ਉਲਝਣਾਂ ਅਤੇ ਮਨੋ-ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ, ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵੱਡਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਝਿਜਕ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਦਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਵਿੱਥ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਖਲਾਅ ਕੇਵਲ ਪਰਿਵਾਰਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ੁਕਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ, ਸਗੋਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ

ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਿਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਜੀਵਨ-ਕੁਸ਼ਲਤਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਵੀ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਮਾਪਿਆਂ; ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਵਾਦ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਹਿਯੋਗਕ ਹੁੰਗਾਰੇ ਦੀ ਗ਼ੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ, ਸਮਾਜਿਕ ਦੂਰੀ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਾਤਮਕ ਕਮੀ ਦੀ ਸੂਚਕ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੰਵਾਦਕੀ-ਸੰਬੰਧ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨੌਜਵਾਨ, ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਨੁਭਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬਹੁਪੱਖੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਤਮ-ਨਿਰਭਰਤਾ, ਤਣਾਅ ਨਿਯੰਤਰਨ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗਿਆਨ, ਜੋ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਅਨੁਭਵਿਕ-ਵਿਰਾਸਤ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਬੁੱਧੀ ਜਾਂ ਆਧੁਨਿਕ ਡਿਜੀਟਲ ਸਰੋਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਸਿਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿਚ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਸੰਤੁਲਨ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸਫ਼ਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਡਿਜੀਟਲ ਮਿੱਤਰਤਾ ਅਤੇ ਆਨਲਾਈਨ ਸੰਪਰਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਧਿਆਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਸਿੱਧਾ ਦੇਸ਼ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਬੋਧਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਮਾਂ-ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਣ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਗ਼ਲਤ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਤੱਥਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਵਧੀਕ ਲੋੜ ਹੈ।

ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਔਲਾਦ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਬੰਧ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਹਿਮ ਅਤੇ ਡੂੰਘੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਲਕ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਤਕ, ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਕੇਂਦਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵਿਅਕਤੀ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਅਕਸਰ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਸੰਬੰਧੀ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਦਖ਼ਲ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਸਦਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਇਹ ਮਤ ਉਭਰਿਆ ਕਿ ਮਾਪਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੰਤੁਲਿਤ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਤਾਨ ਦੋਹਾਂ ਲਈ ਜੀਵਨ-ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ

ਗਈ ਸਮਝਦਾਰ ਰੋਕ-ਟੋਕ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਦਰਸ਼ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਭਿਆਚਾਰ, ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਰ ਕਈ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਕਾਰਕ, ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ 'ਤੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਚਰਨ ਤਕ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਦੀ ਤੰਦ ਵਧੇਰੇ ਪੀੜੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਉਦਾਰੀਕਰਨ, ਨਿੱਜੀਕਰਨ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗੀਕਰਨ ਜਾਂ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਾਤਮਕ ਵਿਵਸਥਾ ਉੱਤੇ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦਾ ਅਸਰ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਿਆ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ। ਪਰਿਵਾਰਕ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਰਿਸ਼ਤੇ ਅਕਸਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਵਿੱਚ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਅਜੋਕੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਿਰੂਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪਈ ਹੈ। ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵੀਜ਼ਿਆਂ ਜਾਂ ਆਰਥਿਕ ਤਰੱਕੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਪਜਣ ਵਾਲੀ ਈਰਖਾ ਆਲੋਚਨਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਲੋਕ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਅਨੇ ਜਾਂ ਮਿਹਣੇ ਦੇਣ ਦੀ ਮਨੋਵ੍ਰਿਤੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਤਣਾਅ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਕਈ ਵਾਰ ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਆਤਮ-ਸੰਜਮ ਅਪਣਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਫ਼ੈਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੂਰੀ ਬਣਾਉਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੂਰੀ ਕਈ ਵਾਰ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਲੰਬੀ ਉਮਰ ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਰਥਕ ਰਣਨੀਤਕ ਕਦਮ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਰਮਿਆਨ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਹੋਣ ਦੇ ਅਨੇਕ ਕਾਰਨ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਡਾਕਟਰੀ, ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਆਦਿ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਐਸੇ ਹਨ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਾਂ ਆਮਦਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ

ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਆਰਥਿਕ-ਕੇਂਦਰਤ ਸੋਚ ਵਲ ਧਕੇਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ-ਪੱਧਤੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸੋਚਣ-ਢੰਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਲਾਸਰੂਮ ਵਿੱਚ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਧਣ ਕਾਰਨ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਦਬਦਬੇ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਧਿਆਪਕ ਮੋਬਾਈਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਉਲਟਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਕ ਮਾਹੌਲ ਲਈ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। "ਮਨ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਜਾਂ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਦੀ ਕਮੀ ਕਾਰਨ ਰਾਹ ਤੋਂ ਭਟਕਣਾ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅੰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਕਸਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।"² ਪਰ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਾਲੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਉਮੀਦਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਵੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕਈ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਗੱਭਰੂ ਅਤੇ ਮੁਟਿਆਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਅਨੁਭੂਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸੰਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਸੰਭਵ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਅਗਲਾ ਕੋਈ ਮਕਸਦ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਣਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹਨ ਜਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਹੁਣ ਸੰਬੰਧ ਬਣੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ, ਤਾਂ ਅਕਸਰ ਇਹ ਨੌਜਵਾਨ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਤਣਾਅ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਤਮਘਾਤੀ ਰਵੱਈਆ ਅਪਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਰੁਝਾਨ ਮੀਡੀਆ ਰਾਹੀਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰ ਰਹੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੁਝਾਨ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਤਹਿਤ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੇ ਸਕੇ-ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਰਾਬਤਾ ਤੋੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਵਿਆਹ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਤੋਂ ਵੀ ਹਿਚਕਚਾਹਟ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਆਤਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਭਾਵੁਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਾਲੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਵਰਤਮਾਨ ਯੁਵਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵੱਲੋਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਅਣਦੇਖਿਆਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਆਨਲਾਈਨ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਉਪਭੋਗਤਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲੀ ਨੀਤੀ ਰਾਹੀਂ ਪੂੰਜੀਪਤੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਆਰਥਿਕ ਲਾਭ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਰੋਤ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਦੋਂਕਿ ਵਰਤੋਂਕਾਰ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਹ ਮਾਧਿਅਮ ਨੌਜਵਾਨੀ ਵਿੱਚ ਆਲਸ, ਅਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਤਣਾਅ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਉਹ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਅਤੇ ਕਾਰਜੀ-ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਬੇਹੱਦ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਹਲੀ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਮਨੋ-ਸਰੀਰਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਗਠਨ (WHO) ਵੱਲੋਂ 2015-16 ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ ਸਰਵੇਖਣ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹਰ ਛੇਵਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ ਪੱਖੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸ਼ੋਰ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਹ ਡਾਟਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਆਨਲਾਈਨ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਮਸ਼ਰੂਫ਼ੀਅਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ ਦਾ ਸੰਕਟ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਟਕ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਪਿਛਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਅੰਧਾਧੁੰਦ ਅਨੁਕਰਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਦਰਭ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਬਦਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਪਿਛਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਸੋਚ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਯੁਵਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤੋਂ ਜੀਵਨ ਸੰਬੰਧੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਲਕ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜੀਵਨ-ਕੋਸ਼ਲ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਦੋ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਜੋ ਪਿਛਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਦੇ ਤਾਏ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਗਈ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਭਾਰ ਕਾਰਨ ਸੁਧਰ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਵਿਫਲ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਤਾਏ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦੀਦਾ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦੀ ਇੱਛਾ

ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਪਰੰਤੂ, ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਬੰਧਨ ਕਾਰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਅਟੱਲ ਫੈਸਲੇ ਕਾਰਨ ਪਿਤਾ ਤੇ ਸੰਜੀਦਾ, ਮਿਹਨਤੀ, ਕਮਾਊ ਤੇ ਸੇਵਕ ਪੁੱਤਰ ਦਰਮਿਆਨ ਸੰਬੰਧ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਇਹ ਕੇਸ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਲੋਂ ਦਿਖਾਏ ਮਾਰਗ ਦੇ ਉਲਟ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਹੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਮੁੱਲਾਂ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਮਾਜਿਕ-ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਲੜੀ ਸਿੱਧੇ-ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜੋਕੀ ਨੌਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਮਕਾਲੀ ਲੈਂਡਸਕੇਪ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਸਨਮੁਖ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਦੋ ਪਾਸਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਜਾਂ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦੇ ਮਕੜਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸ ਕੇ ਜੀਵਨ-ਲੀਲਾ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ, ਮਾਪਿਆਂ, ਭੈਣਾਂ-ਭਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਓਪਰਾ ਲਗਾਓ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਰਥਭਰਪੂਰ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਵਿੱਚ ਅੜਚਣਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸਾਰੂ ਪਦਾਰਥਕ ਸਭਿਅਚਾਰ ਸਭ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਭਿੰਨ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ-ਇਤਫ਼ਾਕ, ਹਮਦਰਦੀ ਤੇ ਆਪਸੀ ਸਾਂਝ ਤੇ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਨੇ ਆਪਣੀ ਘਟਨਾ ਸਾਂਝੀ ਕਰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਬੱਸ ਰਾਹੀਂ ਘਰ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਭ ਸਵਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਆਪਣੇ ਮੇਬਾਈਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗੱਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਮੇਬਾਈਲ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਨਾਲ ਬੈਠੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਔਰਤ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਈ। ਬਜ਼ੁਰਗ ਔਰਤ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਤੂੰ ਵੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਮੇਬਾਈਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇਂਗੀ।" ਉਸ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮਹਿਲਾ ਨੇ ਬੱਚੀ ਨਾਲ ਪਿਛਲੇ ਸਫ਼ਰਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਜਵਾਨ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਦੁਖ ਸਾਂਝਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਈਆਂ। ਵਿਦਿਆਰਥਣ

ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬੱਸ ਵਿਚੋਂ ਉਤਰਨ ਸਮੇਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਠੰਢਾ ਹਉਕਾ ਭਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਪੁੱਤ, ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕੋਲ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਟੈਮ ਈ ਨੀ ਪਰ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਦੁੱਖ ਸੁਣਿਆ, ਮੇਰਾ ਮਨ ਹੌਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਰੱਬ ਤੈਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਵੇ।" ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੇ ਉਸ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਅੰਦਰ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਵਾਲੇ ਸੰਬੰਧ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਜਾਗ ਲਗਾਈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ-ਮਕਸਦ ਬਣਾ ਲਿਆ।

ਮਾਨਵੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਭਵਿੱਖੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੇ ਰੁਝਾਨਾਂ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੁੱਲਾਂ, ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪੈਰਾਡਾਈਮ ਤਹਿਤ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ, ਤਕਨੀਕੀ ਤਰੱਕੀ, ਜਨਸੰਖਿਆ ਪਰਿਵਰਤਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਆਦਿ ਉਹ ਕਾਰਕ ਹਨ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨੂੰ ਘੜਨਗੇ। ਸੋ ਜੇ ਉਹ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦਾ ਅਨੁਸਰਨ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਹੱਟੇ-ਵੱਧ ਜ਼ਾਬਤੇ ਵਿੱਚ ਰਹੇ ਤਾਂ ਨਿੱਜੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਕਰਾਲ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਲੈਣਗੇ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਵਿਵਹਾਰਕ ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਯਤਨ, ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰਤਿ ਜਾਗਰੂਕਤਾ, ਸਿਆਣਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਾਲੇ ਉਪਰਾਲੇ ਵਧੇਰੇ ਹਮਦਰਦੀ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਮਨੁੱਖੀ ਸਬੰਧਾਂ ਵਲ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸਮੁੱਚੀ ਚਰਚਾ ਉਪਰੰਤ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਸਥਿਰਤਾ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੁਝਾਨਾਂ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਉਪਚਾਰ ਕਰਨਾ ਸੰਗਠਿਤ ਅਤੇ ਅਤੇ ਲਚਕੀਲੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੁਝਾਨਾਂ ਦੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਨਾਲ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਵਿੱਖ-ਮੁਖੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਵਿਵਹਾਰ ਉਤਪੰਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਰਾਹੀਂ ਉਸਾਰੂ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਇਸ ਯਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਭਵ-ਆਧਾਰਤ ਸਿੱਖਿਆ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀਆਂ ਦਾ ਨਿਭਾਓ, ਖੇਡਾਂ ਅਤੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਲਈ ਲਾਭਕਾਰੀ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜੇਕਰ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਮਸ਼ਰੂਏ ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਅਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਨਿਰਭਰ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨੈਤਿਕ ਪਤਨ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧ ਵਧ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਵੀ-ਮੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਦੇਣ ਲਈ ਪਰਿਵਾਰਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ, ਸਾਂਝੀ ਪਕਵਾਨ-ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪਸੰਦੀਦਾ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ, ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਸਾਂਝ, ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ, ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ, ਬਾਗਬਾਨੀ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਸਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਵਾਲੇ ਸੈਮੀਨਾਰ, ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਹਿਮ ਹਨ। ਯਾਦਗਾਰੀ ਪਲਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਵੀਡੀਓ ਕਾਲ ਜਾਂ ਡਿਜੀਟਲ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਆਹਮੇ-ਸਾਹਮਣੇ ਸੰਪਰਕ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੰਵੇਦਨਾਤਮਕ ਨਿਕਟਤਾ ਦਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਜੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਤੇ ਸਾਂਝੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਉਪਰਾਲੇ ਨਾ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਤਾਂ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਊ ਕੇਂਦਰਾਂ, ਮੁੜ-ਵਸੇਬਾ ਕੇਂਦਰਾਂ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਵਾਂਗ ਮੋਬਾਈਲ-ਮੁਕਤੀ ਕੇਂਦਰ, ਚਿੰਤਾ-ਮੁਕਤੀ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪੁਨਰਵਾਸ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਇੱਕ ਆਮ ਰੁਝਾਨ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ।

ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

1. ਅਜਮੇਰ ਕਵੈਂਟਰੀ, ਸੰਤਾਨ ਤੇ ਮਾਪੇ, ਤੁਸੀਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਬੱਚੇ, ਰਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1992, ਪੰਨਾ 15
2. ਸਤਿੰਦਰ ਐਲਖ (ਡਾ.), ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਧਾਰਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 2019, ਪੰਨਾ 95